

**Universitat
Pompeu Fabra**
Barcelona

Facultat de Dret – Grau en Relacions Laborals

Pla docent de l'assignatura
Ocupació i desigualtats en salut (21835)

Curs 2012-2013

Ocupació i desigualtats en salut (21835)

Titulació/estudi: Grau en Relacions Laborals

Curs: tercer

Trimestre: tercer

Nombre de crèdits ECTS: 4

Horari: Dilluns i/o dimecres (11-13h)

Aula: 20.055

Hores de dedicació de l'estudiant: 100

Llengua o llengües de la docència: català

Professor: Joan Benach

Joan Benach, professor del Departament de Ciències Polítiques i Socials de la UPF, és Metge (UAB), Màster en Salut Pública (UB), i PhD en Salut Pública (Johns Hopkins University), i director del Grup Recerca en Desigualtats en Salut i la Xarxa *Employment Conditions Network* (GREDS-EMCONET). Les seves principals àrees de treball i d'investigació inclouen les condicions d'ocupació, la precarietat laboral, les desigualtats en salut i les polítiques socio-sanitàries.

GREDS-EMCONET. Passeig de Circumval•lació, 8. 08003 Barcelona, Universitat Pompeu Fabra.

Tel. +34 93 542 2847, joan.benach@upf.edu

<http://www.upf.edu/greds-emconet/>

<http://www.emconet.org/>

1. Presentació de l'assignatura

Els canvis econòmics, polítics, socials i tecnològics de les darreres dècades han transformat profundament les formes de producció, els tipus i característiques de les empreses i, en general, les condicions d'ocupació i treball de milions de treballadors/es a tot el món. Al costat de patologies laborals tradicionals, emergeixen nous factors de risc i problemes de salut, molts dels quals són invisibles, poc coneguts o difícils d'investigar i estan desigualment distribuïts entre la població treballadora. Utilitzant una perspectiva d'anàlisi científica i transdisciplinària, aquest curs examina críticament, tant a nivell global com nacional, la producció, distribució, causes i intervencions associades amb les condicions d'ocupació i treball que es relacionen amb la generació de desigualtats en salut. Al curs es tracten amb detall temes com les principals característiques de la salut pública i la salut laboral, els orígens i impacte de la "globalització", els determinants socials i la producció de desigualtats en salut, les principals condicions d'ocupació i treball, amb una especial èmfasi en l'atur, la precarietat laboral i el treball informal i, també, les intervencions, la participació i les polítiques que poden ajudar a la millora de la salut de tots els treballadors i les treballadores.

2. Competències que s'han d'assolir

GENERALS	ESPECÍFIQUES
G3. Capacitat d'anàlisi i síntesi de la informació	E2. Marc normatiu de les relacions laborals. E3. Salut laboral i prevenció de riscos laborals. E18. Elaborar i desenvolupar plans de formació E24. Orientació per a la presa de decisions i avaluació de polítiques

3. Continguts

Tema 1. Els determinants socials de la salut col·lectiva i la salut laboral

- o Presentació de la estructura, característiques i continguts del curs
- o Conceptes i informació fonamental sobre la salut pública i la salut laboral

Tema 2. “Globalització”, crisi econòmica, treball i salut

- o Nova divisió del treball, noves tecnologies i flexibilització
- o Conseqüències socio-sanitàries de la globalització

Tema 3. Introducció a les desigualtats en salut

- o Conceptes, models teòrics
- o Exemples i evidències

Tema 4. Les causes de les desigualtats en salut

- o Explicacions i models teòrics de les causes de les desigualtats en salut
- o Exemples empírics

Tema 5. Condicions d'ocupació i treball

- o Conceptes, definicions i models teòrics sobre condicions
- o Evidències de les relacions entre ocupació, treball i salut

Tema 6. Les interrelacions socials, laborals i de salut

- o La interacció entre la política, la societat, el treball i la salut

Tema 7. Crisi, atur i desigualtats en salut

- o Orígens, causes i conseqüències de la crisi
- o L'anàlisi històric i científic de l'atur i els seus efectes sobre la salut

Tema 8. La precarietat laboral i la desigualtat en salut

- o Evolució històrica, models teòrics i evidències
- o L'estudi científic de la precarietat laboral i la salut

Tema 9. Polítiques, intervencions i participació laboral i de salut

- o Coneixement, necessitats, acció
- o Els processos participatius, la salut laboral i la desigualtat

4. Avaluació

L'avaluació del curs es realitzarà a partir de la combinació de les puntuacions de les següents activitats:

(1) La participació activa dels alumnes a les classes teòriques i seminaris del curs (25% de la nota).

Es considera que un estudiant ha participat a les activitats d'aprenentatge i avaluació continuada durant el trimestre quan hagi assistit als seminaris i hagi realitzat les activitats participant almenys al 66% dels seminaris i altres activitats a l'aula. **IMPORTANT.** En cas de que la participació, lectura i presentacions dels alumnes siguin valorats com insuficients, aquest apartat constarà com un 0 en la puntuació final de l'avaluació.

(2) Un treball (5 pàgines) i/o presentació final (10 minuts) de cada grup (nombre d'alumnes a decidir) a presentar durant les dues darreres setmanes de curs (caldrà entregar el treball i/o el power point i una còpia de les diapositives de la presentació) sobre algun tema relacionat amb els temes tractats durant el curs (25% de la nota).

IMPORTANT. Els alumnes hauran de fer una proposta concreta del treball o del projecte a treballar en la seva presentació **abans del 22 d'abril.**

(3) Un examen final. Es realitzarà mitjançant un examen test (50 preguntes) amb preguntes relacionades amb els temes del curs **(un 50% de la nota).**

IMPORTANT. A banda, de la suma de puntuacions d'altres activitats, per aprovar el curs caldrà obtenir una nota d'examen d'almenys un 4.

Les dues primeres avaluacions servirà per avaluar la competència general, mentre que l'examen servirà per avaluar les competències específiques E3 i E24.

En cas de **suspendre l'assignatura**, la recuperació consistirà en un examen final test (50 preguntes) i dues preguntes curtes (mitja pàgina cadascuna) relacionades amb els temes de tot el curs, que tindrà lloc el dia 15 de juliol de 2013. L'avaluació de la participació i el treball (o exposició) es realitzaran mitjançant les dues preguntes curtes respectivament, mentre que el nou examen final test servirà per recuperar l'examen. Aquesta recuperació servirà pel conjunt de l'assignatura sense que calgui fer cap treball ulterior.

IMPORTANT. Podran concórrer al procés de recuperació tots els estudiants que, havent participat en almenys el 50 % de les activitats d'avaluació continuada i havent-se presentat a l'examen final de l'assignatura (en el cas que aquest estigui previst dins dels sistemes d'avaluació), hagin obtingut la qualificació final de suspens en l'avaluació trimestral. Els estudiants només podran recuperar aquella o aquelles activitats a les quals hagin obtingut una qualificació inferior a 5.

5. Bibliografia i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

- Benach J, Muntaner C. Aprender a mirar la salud. Como la desigualdad social daña nuestra salud. Barcelona: El Viejo Topo, 2005.
- Benach J, Artazcoz L, Cortés I, Amable M. Desigualdades en salud laboral. A: Ruiz-Frutos C, García AM, Delclós J, Benavides FG (eds). Salud Laboral. Conceptos y técnicas para la prevención de riesgos laborales (3 edición). Barcelona: Masson, 2007:51-60.
- Benach J, Muntaner C, con Solar O, Santana V, Quinlan M. Empleo, trabajo y desigualdades en salud: Una visión global. Barcelona: Icaria, 2010.

5.2. Bibliografia complementària

- Boix P, García AM, Llorens C, Torada R. *Percepciones y experiencia. La prevención de los riesgos laborales desde la óptica de los trabajadores*. ISTAS, 2001.
- Doyal L. *What makes women sick. Gender and the Political Economy of Health*. London: McMillan Press, 1995.
- De Sousa B (ed). *Another production is possible*. London: Verso, 2006.
- Employment conditions and health inequalities. Emconet (WHO Employment Conditions Network). www.emconet.org.
- Evans RG, Barer ML, Marmor TR, eds. *¿Por qué alguna gente esta sana y otra no?. Los determinantes de la salud de la poblaciones*. Madrid: Ediciones Díaz de Santos 1996 [ed. or. 1994].
- ISTAS. Impacto de las enfermedades laborales en España. Informe elaborado por el Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud ISTAS- Comisiones Obreras, 2007.
- Messing K (dir). *El trabajo de las mujeres. Comprender para transformar*. ISTAS/BTS, 2002.
- Observatorio de Salud Laboral.(OSL). Observatorio de Salud Laboral en España 2006.

5.3. Recursos didàctics

Altres bibliografia (texts clàssics)

- Chadwick E. *Report on an Enquiry into the Sanitary Conditions of the Labouring Population of Great Britain*. Edinburgh: University of Edinburgh Press, 1965 [ed. orig. 1842].
- Engels F. *La situación de la clase obrera en Inglaterra*. Barcelona: Crítica, 1978 [ed orig. 1845].
- Jutglar, ed. *Condiciones de vida y trabajo obrero en España a mediados del siglo XIX*. Barcelona: Anthropos, 1984.
- Ramazzini B. *Tratado de las enfermedades de los artesanos*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 1983 [ed orig. 1700].
- Ryan W. *Blaming the Victim*. New York: Pantheon Books. 1971
- Rose G. *The Strategy of Preventive Medicine*. Oxford. Oxford University Press, 1992.
- Selye H. *The Stress of Life*. New York: McGraw-Hill, 1984 [ed. or. 1956].

- Townsend P, Davidson N, Whitehead M. eds. *The Black Report & The Health Divide*. London: Penguin, 1988 [ed. orig. Black Report 1980, Health Divide, 1988].
- Wallraff G. *Cap de turc*. Barcelona: Edicions 1984, 1987 [ed. orig. 1985]

Altres bibliografia (alguns informes i documents de consulta)

Es recomana la consulta dels documents sobre salut editats per organitzacions com l'Organització Internacional del Treball i l'Organització Mundial de la Salut.

Algunes pàgines web d'interès

- Anti-slavery International: www.antislavery.org/homepage/antislavery/modern.htm
- Comissió Determinants Socials Salut. http://www.who.int/social_determinants/en/
- Forced labor in the 21st century by Anti-Slavery International and International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU). [web available: <http://www.antislavery.org/homepage/resources/forcedlabour.pdf>]
- Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud. <http://www.istas.ccoo.es/>
- Instituto de la Mujer. <http://www.mtas.es/mujer/mcifras/principal.htm>
- Organització Internacional del Treball (OIT). <http://www.ilo.org/public/spanish/index.htm>
- Organització Mundial de la Salut (OMS / WHO). <http://www.who.int/whosis/>
- Programa de les Nacions Unides (PNUD). <http://www.undp.org/dpa/publications/>
- Xarxa Mundial de Condicions d'Ocupació (Emconet). <http://www.emconet.org>

6. Metodologia

Activitats presencials:

- Exposicions teòriques per part del professor.
- Debats i presentacions dels alumnes basats en les lectures i la visualització de vídeos en grups de treball.
- Presentacions dels projectes finals dels grups.

Activitats dirigides:

- Lectures i visualitzacions de vídeos recomanats per preparar el debat dels seminaris.
- Lectures i treball de grup per preparar les presentacions dels projectes finals dels grups.

Activitats autònomes:

- Lectures sobre bibliografia recomanada dels temes del curs.

7. Programació d'activitats

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 8 d'abril). Lectura obligatòria d'articles del Tema 1 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 1 AULA (08-04-13). Els determinants socials de la salut col·lectiva i la salut laboral

- o Presentació de la estructura, característiques i continguts del curs
- o Conceptes i informació fonamental sobre la salut pública i la salut laboral
- o Debat: la salut col·lectiva i les seves causes

Lectures obligatòries:

- Navarro López V. Concepto actual de Salud Pública. . En: Martínez Navarro F, Antó JM, Castellanos PL, Gili M, Maset P, Navarro V (eds): Salud Pública. Madrid: McGraw-Hill Interamericana. 1998:49-54.
- Rose G. Individuos enfermos y poblaciones enfermas. En: Buck C, Llopis A, Nájera E, Terris M, editores. El desafío de la epidemiología: Problemas y lecturas seleccionadas. Washington: Organización Panamericana de la Salud, 1988:900-909.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 10 d'abril). Lectura obligatòria d'articles del Tema 2 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 2 AULA (10-04-13). "Globalització", crisi econòmica, treball i salut

- o Nova divisió del treball, noves tecnologies i flexibilització
- o Conseqüències socio-sanitàries de la globalització
- o Debat: els orígens, característiques i conseqüències de la "globalització"

Lectures obligatòries:

- Saramago J. Este mundo de la injusticia globalizada. Mensaje en la clausura del Foro Social Mundial (febrer 2002).
- Noam Chomsky. Sobre la globalización. Znet, mayo de 2005.
- Benach J, Muntaner C. Aprender a mirar la salud. como la desigualdad social daña nuestra salud. Barcelona. El Viejo Topo, 2005:95-118.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 15 d'abril). Lectura obligatòria d'articles del Tema 3 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 3 AULA (15-04-13). Les desigualtats en salut

- o Conceptes, models teòrics i evidències
- o Les causes de les desigualtats en salut
- o Debat: importància, característiques i causes de les desigualtats en salut

Lectures obligatòries

- Benach J. La desigualdad social perjudica seriamente la salud. Gac Sanit 1997;11:255-258.
- Benach J. Desigualdades en salud laboral. El Pais 02-11-2004

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 17 d'abril). Lectura obligatòria d'articles del Tema 4 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 4 AULA (17-04-13). Les desigualtats en salut (II)

- o Les causes de les desigualtats en salut
- o Debat: causes de les desigualtats en salut

Lectures obligatòries

- Vega J, Solar O, Irwin A. Equidad y determinantes sociales de la salud: conceptos básicos, mecanismos de producción y alternativas para la acción. En: Liliana Jadue, Fabiola Marín (eds). Determinantes sociales de la salud en Chile. En la perspectiva de la equidad. 2005:9-18.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 22 d'abril). Lectura obligatòria d'articles del Tema 5 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 5 AULA (22-04-13). Condicions d'ocupació i treball

- o Conceptes, definicions i models teòrics sobre condicions
- o Evidències de les relacions entre ocupació, treball i salut
- o Debat: diferències entre ocupació i treball i impactes en la salut

Lectures obligatòries

- Benach et al. Modelo teórico (cap. 4). En: Benach J, Muntaner C, con Solar O, Santana V, Quinlan M y la red Emconet. Empleo, trabajo y desigualdades en salud: Una visión global. Barcelona: Icaria, 2010:33-40.
- Benach et al. Una perspectiva histórica de los mercados de trabajo (cap. 5). En: Benach J, Muntaner C, con Solar O, Santana V, Quinlan M y la red Emconet. Empleo, trabajo y desigualdades en salud: Una visión global. Barcelona: Icaria, 2010:41-54.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 29 d'abril). Visualització de vídeos del Tema 6 (pàgines web a aula global)

SESSIÓ 6 AULA (29-04-13). Les interrelacions socials, laborals i de salut

- o SEMINARI. Presentació i debat col·lectiu (a partir de lectures dels temes 3 a 5 i vídeos visualitzats prèviament en treball de grup)

Abans de la sessió cal haver vist els vídeos:

"La pesadilla de Darwin" (106m), <http://video.google.com/videoplay?docid=-6914428892985524447#>
"La nueva esclavitud" [5 parts: aprox 45m), <http://www.youtube.com/watch?v=C7D-2ct29VQ>

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 6 de maig). Lectura obligatòria d'articles del Tema 7 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 7 AULA (06-05-13). Crisi, atur i desigualtats en salut

- o Orígens, causes i conseqüències de la crisi
- o L'anàlisi històric i científic de l'atur i els seus efectes sobre la salut
- o Debat: atur i desigualtat en salut

Lectures obligatòries

- Bello W. Todo lo que usted quiere saber sobre el origen de esta crisis pero teme no entenderlo. Sin Permiso, 05/10/08.
- Bello W. ¿Llegó la hora de poner fin a la globalización? Sin Permiso. 13/09/09
- Benach et al. Epílogo: la crisis económica global (cap. 10). En: Benach J, Muntaner C, con Solar O, Santana V, Quinlan M y la red Emconet. Empleo, trabajo y desigualdades en salud: Una visión global. Barcelona: Icaria, 2010:387-408.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 13 de maig). Lectura obligatòria d'articles del Tema 8 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 8 AULA (13-05-13). La precarietat laboral i la desigualtat en salut

- o Evolució històrica, models teòrics i evidències
- o L'estudi científic de la precarietat laboral i la salut
- o Debat: precarietat i desigualtat en salut

Lectures obligatòries

- Vogel L. La organización del trabajo: un ámbito decisivo en la lucha contra los sufrimientos psicológicos. http://www.stee-eilas.org/dok/arloak/lan_osasuna/VogelOrgTrabajo.pdf
- Amable M, Benach J, González S. La precariedad laboral y su impacto sobre la salud: conceptos y resultados preliminares de un estudio multi-métodos. Arch Prev Riesgos Laboral 2001;4:169-184.
- Benach J, Muntaner C. Precarious employment and health: developing a research agenda. J Epidemiol Community Health. 2007;61(4):276-7.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 27 de maig). Lectura obligatòria d'articles del Tema 9 (penjats a l'aula global)

SESSIÓ 9 AULA (27-05-13). Polítiques, intervencions i participació laboral i de salut

- o Coneixement, necessitats, acció
- o Els processos participatius, la salut laboral i la desigualtat
- o Debat: exemples històrics i actuals de participació i salut laboral

Lectures obligatòries

- Benach J, Muntaner C, Benavides FG, Amable M, Jódar P. A new occupational health prevention for a new work environment : needs, principles and challenges. TUTB Newsletter 2001;15-16:29-38.
- Boix P, Vogel. Participación de los trabajadores.
- Menéndez M, Benach J, Vogel L. El impacto de los delegados de prevención en la salud laboral. Arch Prev Riesgos Labor 2008;11(1):5-7.
- Benach et al. Políticas e intervenciones. Benach J, Muntaner C, Santana V (coords). Empleo, Trabajo y desigualdades en salud: Una Visión global. Barcelona: Icaria, 2010:315-387.

ACTIVITAT FORA DE L'AULA (abans del 3 de juny). Repàs de les lectures obligatòries, videos i, especialment, dels projectes en curs de ser presentats.

SESSIÓ 10 AULA (03-06-13). Presentacions dels projectes per part dels alumnes

- o Exposició dels les presentacions dels projectes realitzats pels grups d'alumnes

SESSIÓ 11 AULA (10-06-13). Elaboració de treballs per part dels alumnes

- o Finalització de treballs per part dels grups d'alumnes